

Et nyt stykke af den gammeldanske Birgitta-oversættelse

Af HOLGER FRIIS JOHANSEN

Den i det 16. og 17. århundrede meget udbredte praxis at anvende større eller mindre stykker – lige fra hele firesidede ark til afklippede stumper på et par centimeters længde og bredde – af middelalderlige pergamentshåndskrifter til indbinding af regnskaber, jordebøger og andre administrationsarkivalier har medført, at der i Rigsarkivet nu befinder sig et stort antal af disse fragmenter, dels fastsiddende på de pågældende arkivalier, dels løse. Registreringen af disse stykker, som begyndte i 1950 og efter nogle års stilstand nu atter er ved at komme i gang, har i tidens løb ført til flere interessante opdagelser, naturligt nok navnlig af latinskprogede tekster¹. Blandt de indtil nu registrerede stykker findes imidlertid en lille, ikke tidligere publiceret stump af et dansk håndskrift fra det 15. århundrede (foreløbig registraturbetegnelse: RA, E 338), som vist kan påregne så megen interesse blandt nordiske filologer, at den fortjener en selvstændig publikation.²

I Paul Diderichsen: *Fragmenter af gammeldanske Haandskrifter*, 1. hefte, København 1931, s. 77–121, er trykt stykker af formentlig fem forskellige håndskrifter indeholdende danske oversættelser af »Revelationes Sancte Birgitte«. De til det første af disse fem håndskrifter hørende fire³ fragmenter, af Diderichsen benævnt B. I. 1–2, som rummer stykker af Liber II, findes nu i fragmentsamlingen Cod. AM 1056 4to som fol. XXVI–XXVII, men stammer oprindeligt fra Vestervig Kloster Lens regnskaber og jordebog 1651–52. De hidrører fra to forskellige blade af håndskriftet; de to mindste stykker (fol. XXVII), som indeholder dele af Lib. II cap. 19 F–K (Diderichsen s. 85–88), omfatter tilsammen den inderste halvdel af en inderspalte, idet dog et antal linier på midten mangler helt. Til det nederste af disse to fragmenter, som omfatter 21 fuldt bevarede halvlinier, slutter sig nu på det nøjeste⁴ fragmentet E 338 i Rigsarkivet, som over 12 fuldt bevarede linier dels kompletterer den tidligere kun delvis kendte inderspalte (Lib. II cap. 19 G og I–K), dels giver hele yderspalten (cap. 19 H og H–I) samt det blanke stykke til bladets kant. Det er nærliggende at tænke sig, at fragmentet E 338 ligesom B. I.-fragmenterne stammer fra Vestervig Klosters lensregnskaber; dette er imidlertid ikke udtrykke-

B.I. 2r (a) (Diderichsen s. 86) E 338r¹ (Jvf. svensk ovs. s. 260, 21-30)

(6 bevarede linier)

7	schulde the boo meth th	[-----]
8	the them som gode w	[a]re øffuer modæ /
9	Thet annet ær at the	stædes at leffue
10	for there prøffuelsæ	som gode ære thi
11	at aff theres som on	dæ ære ondschap
12	prøffues there stadig	heet som gode
13	ære / aff thi at j mo	tgang / præffues
14	hwar hwor tholligh	han ær æn j
15	mætgang præffues	hwar hwor sta-
16	dugh oc modelich ha	n ær / Aff thi
17	nw at wdyghde of	te slyghe them
18	in uppa them som ræ	twyse ære oc
19	dyghde uphæffue o	fte them som them
20	haffue oc dyghdelige	ære swø stæ-
21	des ondæ at leffue	

Latinsk text (Lübeck 1492) II cap. 19 G: (infideles) cohabitantes eis nimium molestarent. Secundo tolerantur ad bonorum probationem. Ex malicia quippe malorum, probatur bonorum constantia. Nam in adversitate ostenditur quantum quisque patiens est. In prosperitate vero quantum quisque constans est et moderatus. Quia ergo vicia quandoque subrepunt iustis, et virtutes frequenter extollunt, ideo permittuntur mali vivere cum bonis. . .

7. De bevarede bogstavrester kan ikke sikkert tydes. – 13. Foran gang kun eet bogstav. De svage spor tyder på *t* snarere end *d*. – 16. Svage spor af *a* ved kanten af B. I. 2. – 20. Kun øverste halvdel af bogstaverne bevaret. Læsningen er usikker, navnlig i slutningen.

ligt bevidnet, idet der om fragmentets proveniens kun foreligger en blyantspårskrift med arkivar William Christensens let kendelige hånd på rectosidens blanke yderkantstykke: »Afleveret br. m. af Rigsarkivar Linvald 1934 12/3«. Ingen vil med billighed kunne vente – hvad der da heller ikke er tilfældet – at fhv. rigsarkivar Linvald efter næsten 25 år skulde have nogen erindring om, hvorvidt der i 1934 vidstes eller anedes mere om den lille pergamentstumps forhistorie.⁵

Idet jeg som inkompetent afholder mig fra enhver litterær og sproglig

E 338r²

(Jvf. svensk ovs. s. 261, 15–22)

7 g [-----]
 8 taler jek guth oc there gømere oc
 9 amynner them at the gømæ myne
 10 bye / Schodhe them gørlighe there
 11 wtflucht oc igenkomme / achte uppa
 12 grannelighe hwat the ære hælder
 13 siwghæ æller karssche / Kan swo hænde
 14 at the kunnæ theth icke schön uppa
 15 tha sighej jek them hwilkelund the
 16 sculle kennæ theth aff thrennæ thing /
 17 The bye ære wnyttelighe som ære
 18 seenæ oc ladhæ] there flucht / som
 19 wschibede ære [i] there time oc slappæ
 20 [-----]

Latinsk text (Lübeck 1492) II cap. 19 H: Ad bonos vero custodes loquor quibus et ego deus et custos eorum ammoneo, ut custodiant apes meas. Considerent enim exitum earum et ingressum. Attendant si fuerint infirme vel sane. Quod si forte discernere nesciunt, ecce tribus signis dico eis quomodo cognoscant. Hee apes inutiles sunt, que sunt segnes in volatu, indisposite tempore, vacue in apportatione dulcedinis.

7. De øvrige rester kan ikke tydes. – 20. De bevarede rester kan ikke tydes.

kommentar og for palæografiske detaljer henviser til Diderichsens beskrivelse af B. I.^o, indskrænker jeg mig til at hidsætte det nye fragments text sammen med den tilhørende halvspalte fra fragmentet B. I. 2. Af praktiske grunde bibeholder jeg Diderichsens linietælling. Den latinske originaltext er aftrykt efter Lübeckerudgaven af 1492 uden typografisk fremhævelse af opløste abbreviaturer. Det skal tilføjes, at medens fragmenterne Cod. AM 1056 4to fol. XXVI–XXVII alle er let læselige på begge sider, er skriften på fragmentet E 338's rectoside på sine steder temmelig utydelig som følge af slid og foldning. Usikkert læselige bogstaver er forsynet med prik under linien, medens bogstaver af hvilke intet spor nu kan ses er suppleret i skarpe parenteser. Der tilføjes henvisninger til den svenske oversættelse.⁷

E 338v¹

(Jvf. svensk ovs. s. 262, 7–14)

4 [------]
 5 cheet / oc æn tho at the gøre noghræ
 6 kærlicheets gernigæ / thoch øffuergiffue
 7 the ikke there eghen wylæ oc æy
 8 synden / The wyllæ oc swo haffue
 9 guth / at the thoch ikke wylle
 10 øffuergiffue werlden / Ikke wylle the
 11 oc tholæ noghen wanssche æller drøf-
 12 uelssæ / Thessæ som slighe ære the
 13 løbe meth tomæ oc slappæ føder i
 14 hwseth / thi at the løbe æn ubesche-
 15 delighe / the flyghe æn wden schibet
 16 kærlicheet / Oc for then sagh schuld
 17 N [-----]

Latinsk text (Lübeck 1492) II cap. 19 H: . . . ex timore supplicii. Qui licet opera quedam pietatis habent, non tamen reliquunt (sic) propriam voluntatem et peccatum. Qui sic habere volunt deum, ut tamen nec mundum reliquant (sic), nec aliquem defectum et turbationem patiantur. (I) Isti tales vacuis pedibus currunt in domum, quia currunt sed indiscrete, volant sed non caritate debita. Propterea cum autumnus venerit id est tempus separationis. . .

4. Kun få bevarede rester, som ikke kan tydes. – 9. Efter *thoch* et gennemstreget *w*. – 17. Rød gennemstregning i det første bogstav. Under *then* i l. 16 en forkortelsesstreg. De øvrige rester kan ikke tydes.

NOTER

1. En kort oversigt over registreringsarbejdet og dets resultater indtil oktober 1955 kan findes i *Meddelelser om Rigsarkivet for årene 1921–55*, København 1958, s. 117 f. Amanuensis, cand. mag. Jørgen Raasted leder stadig registreringen. – 2. For velvillig bistand i sproglige og palæografiske tvivlsspørgsmål takker jeg professor, dr. phil. Paul Diderichsen og overarkivar, dr. phil. Erik Kroman. – 3. B. I. 1 består af to sammenklæbede stykker, sml. Diderichsens planche s. 79 i det anførte værk. B. I. 2 er to løse stykker med en lakune imellem. – 4. Mellem de to fragmenter mangler dog ca. 1 mm af pergamentet, som formentlig er slidt af. – 5. Det skal dog tilføjes, at vort fragment i Rigsarkivets »Gavebog« sammen med et andet pergamentstykke er indført på datoen 1934 12/3 umiddelbart under 3 fra rådstuearkivar Villads Christensens efterladenskaber i Københavns Rådstuearkiv stammende sjællandske tingsvidner (daterede 1474, 1622, 1655), således at det nærmest ser ud som om de to pergamentsfragmenter også hidrørte fra Rådstuearkivet. Der er dog sikkert kun tale om en unøjagtig indførsel, hvorved to

E 338v*

B. I. 2v (b) (Diderichsen s. 88)

(Jvf. svensk ovs. s. 262, 27–263, 6)

	(6 bevarede linier)
4 [-----]	thet kunnæ wysæ mæn
5 wæl thiwdæ so	m there seder oc atthroo
6 kunnæ schodæ oc	achtæ // Sidhen talede
7 guts moder oc	saghde / til syn / søn
8 wælsighnet wæ	re thu søn myn / som
9 haffuer waret o	ç æst / oc scalt bliffue
10 ewerdelighe / thyn	misschund ær søth / oc
11 thin rætfærdich	æt ær stoor / Myn
12 kære søn at tal	ç weth lighnessæ tha
13 thykker mech	/ at nw ær meth thech
14 sammelund / som ç	en schye fore vp j hym-
15 melen / oc for th	en schye ginge eet
16 thynt oc lææt w	æder / æn i schyen siwn-
17 [-----]	dhet myrk / Æn een
18 [-----]	wden husæ sidhen han

Latinsk text (Lübeck 1492) II cap. 19 I: Quid autem ista significant sapientes sciunt exponere, qui mores earum attendunt et affectus. Qui vero nesciunt intelligere, timeant periculum, fugiant consortium earum et exempla. Alioquin addiscent experiendo, que non noverunt audiendo. (K) Deinde loquebatur mater. Benedictus sis tu fili mi, qui es et qui eras et eternaliter eris, misericordia tua dulcis est et iusticia tua magna. Michi videtur fili mi per similitudinem loquendo, quod nunc sic tecum est, quasi quod quedam nubes ascenderet in celum, hanc vero precederet lenis aer. In nube autem apparuit quasi quoddam tenebrosum, sed qui erat extra domum sentiens lenitatem aeris, elevavit oculos. . .

4. Kun få bevarede rester, som ikke kan tydes. – 6. Her er oversprunget et par linier i den latinske original; jvf. Diderichsen, hefte 2, s. 326 nederst. – 12. Spor af *e* ved kanten af B. I. 2. – 17. De bevarede rester kan ikke tydes; men det er nærliggende at supplere [tes mech som et li].

forskellige gaver, begge fra den nyligt tiltrådte rigsarkivar, ikke er blevet tilstrækkelig tydeligt adskilt fra hinanden. – 6. Anførte værk, hefte 2 (Kbh. 1936), s. 294–96. – Brugen af *y* og *ý* er inkonsekvent som i B. I.-fragmenterne; det runde *s* findes kun i ordslutning, hvor det er enerådende; rundt *r* er ikke påtruffet. – 7. *Heliga Birgittas Uppenbarelser I, Sv. Fornskr.sällsk. Skrifter XIV, I*, Stockholm 1857–58. (G. E. Klemming).